

Romersk inflation som den speglas av mynten – några reflektioner

För de flesta mynt- eller sedelsamlare är inflation inte något okänt begrepp, men ändå ett fenomen som kan vara svårfångat. I uppslagsböcker finner man många definitioner såsom en "allmän prisstegring" – eller om man vänder på det "penningvärdeförsämring". Det är balansen mellan tillgång och efterfrågan på varor och tjänster som styr penningvärdet. Vid brist på varor och tjänster blir dessa dyrare och pengarnas värde sjunker. För det mesta sker denna försämring på ett tämligen obemärkt sätt och många ekonomer anser till och med att en inflation på några procent är ett nödvändigt "smörjmedel" i en sund ekonomi.

Ordet inflation kan härledas till latin och skulle väl närmast kunna översättas med "blåsa upp". Den mest omtalade inflationsperioden i vår tid är troligen den som drabbade Tyskland efter första världskriget, då den tyska marken under perioden november 1918 till november 1923 föll från 7,43 till 4 200 000 000 000 mot den amerikanska dollarn. Inflationen kunde utvecklas till en hyperinflation inte minst på grund av en enorm sedelutgivning. Befolkningen tvingades i stor omfattning att lämna penningekonomin och återgå till svunna tiders byteshandel.

Även i vår tids Sverige kan vi, i samband med att de nya växelmynten kommit ut på marknaden, konstatera att en silverkrona nu förvandlats till ett skrotmynt praktiskt taget helt utan metallvärde. Barndomens silverkrona har fått en ettörings handelsvärde ...

Hur såg det då ut under antiken? Tyvärr är källorna få och i många fall osäkra, men vi kan lätt konstatera att myntens standard förändrats under tidens gång. Många välkända myntsorter, som utgjort stommen i dåtidens ekonomier, blev lättare eller allt mera legerade med oädlare metaller. Detta tar vi som tecken på att fenomenet inflation har

gamla anor. Det tycks som om de gamla grekiska stadsstaterna klarat sig undan. Kanske kan detta förklaras med att de alla var beroende av ett väl fungerande varuutbyte mellan sig och då krävdes likvärda mynt. Den första väldokumenterade inflationen finns beskriven i egyptiska papyrer. Där kan man följa bronsmyntens försämrade värde i jämförelse med silvermynten i Egypten under den ptolemaiska eran. Priserna steg med 400 procent från år 183 till 174 f.v.t.

När det gäller förhållandena i det romerska riket, så brukar många framhålla dessa som exempel på en ekonomi i fritt fall. Då gör man det litet för enkelt för sig och glömmar, att riket utgav mynt under en period som omfattade omkring 800 år – från cirka 300 f.v.t. tills riket övergick i det bysantinska, vilket numismatikerna anger till omkring 500 e.v.t. Under denna tid kan vi finna ganska långa perioder av välstånd med sunda ekonomiska förhållanden parat med kortare eller längre ekonomiska krisperioder – för att sluta som hyperinflation och för många invånare en återgång till byteshandel. Vi får heller inte glömma att riket var stort och att de ekonomiska förhållandena kunde skifta från provins till provins under samma tid beroende på långa avstånd och skilda förutsättningar dem emellan.

Liksom i Egypten hade romarna från början brist på silver men riklig tillgång på koppar från gruvorna i Etrurien, när de omkring 290 f.v.t. utgav sina första mynt. Dessa kom därför att tillverkas av brons – en kopparlegering. (Jag bortser då från de didrachmer av silver som var avsedda för handel med de grekiska grannkolonierna i Syditalien och som inte var konvertibla med lokalmynten.) Tidigare hade romarna idkat byteshandel, där boskap, säd, olja och råa kopparklumpar haft framträdande roller som betalningsmedel. De första bronsmynten var tunga och gjutna till

As. Republiken. 225-211 f.v.t 65 mm. 275 g.

skillnad från grannländernas mera lätthanterliga präglade pengar. Romarna utgick från vikten av ett romerskt pund/libra (cirka 327 g). Ett så tungt bronsmynt benämndes as och denna kunde delas i 12 unciae. Redan från början utgavs delar av en as: semis (6 unciae), triens (4 unciae), quadrans (3 unciae), sextans (2 unciae) och slutligen uncia. De många småvalörerna tyder på att mynten var avsedda för den dagliga lokala handeln.

I samband med det Första puniska kriget (265-242 f.v.t.) skedde en mindre viktreduktion av både silver- och bronsmynten, men förhållandena var ganska stabila fram till början av det Andra puniska kriget (218-201 f.v.t.) då priserna steg till det tredubbla. Kriget ledde till varubrist. Soldaterna skulle ha sin lön, vapen anskaffas och krigsskepp byggas ... Därtill måste den stora importen av säd från Sicilien, Spanien och Egypten betalas. Samtidigt skar Hannibals arméer av tillförseln av koppar från de etrusiska gruvorna. Senaten svarade med höjda skatter, sålde statlig egendom och tog lån av kung Hieron i Syrakusa men tvingades ändå halvera as-valörens vikt (c. 235 f.v.t.) till s.k. semilibral standard, d.v.s. en as kom att väga lika mycket som en äldre semis. Denna viktreduktion fortsatte och var år 211 f.v.t. nere i sextantal standard d.v.s. as-myntets vikt hade sjunkit till en sjättedel och motsvarade då vikten av en ursprunglig sextans. Utgivningen av bronsmynt var oregelbunden och motsvarade inte marknadens behov av växelmynt. Viktreduktionen kom att fortsätta och man kan finna as-mynt av uncial och ännu lägre standard. Silvermynten behöll dock i stort sett sin vikt, men de legerades alltmera med oädel metall.

Denar. Republiken. Valörbeteckning X.
211-206 f.v.t. 18 mm. 4,15 g.

Omkring år 212/211 genomfördes en myntreform, som kom att få stor betydelse. Brons-, silver- och guldmynt skulle stå i ett fast värdeförhållande till varandra. Silverdenaren (c. 4 g silver) kom att bli basen i det nya myntsyttemet och den kompletterades med lättare, nu präglade, bronsmynt. De senare var nu så underviktiga, att de betraktas som kreditmynt. Silvret till denarerna kom från nedsmälta didrachmer/quadrigati och senare från Kartago, som efter romarnas seger fick betala ett högt krigsskadestånd. Denaren kom att värderas till 10 as av sextantal standard, vilket till en början angavs med valörbeteckningen X. Romarna övergick under perioden 160-140 f.v.t. till silvermyntfot från att tidigare haft bronsmynten som bas. Utgivningen av guldmynt blev kortvarig och fick vid denna tid ingen större praktisk betydelse. Denaren däremot levde vidare i 450 år – fram till omkring 240 e.v.t., då den drevs bort av dubbeldenaren – den s.k. antoninianen.

Nästa nedsättning av bronsmyntens värde i förhållande till silverdenaren skedde omkring 140 f.v.t., då denaren officiellt uppvärderades till 16 as. En tänkbar orsak kan ha varit alla hårt slitna bronsmynt av olika vikt som cirkulerade på marknaden. Handelsmännen hade då länge krävt både elva eller flera as för en denar. En annan förklaring kan vara, att priserna vid denna tid kom att räknas i sestertier istället för som tidigare i as – ännu ett säkert tecken på en pågående inflation. En sestertius var efter reformen värd 4 as – eller en fjärdedels denar. Uppvärderingen uppskattades av militären, som fick sin lön delvis utbetald i denarer – och det var god politik.

Under imperatorernas inbördes kraftmätningar under republikens sista tid uppstod nya myntverk, förutom de, som kontrollerades av senaten. Krigsherrarna hade behov av att kunna betala sina privata arméer. Dessa myntverk var mobila och följde legionernas rörelser. De mynt som utgavs var av samma standard som riksmynnten, förutom Marcus Antonius så kallade legionsdenarer, vilka utkom för att finansiera hans sista kamp mot Octavianus. Dessa höll en lägre silverhalt. Julius Caesar och Octavianus myntade under denna period rikligt med guldmynt för utdelning till

Mynten från vänster: Aureus. Julius Caesar 46 f.v.t. 20 mm. 7,95 g;
Aureus. Nero. År 65-66. 19 mm. 7,16 g; Aureus. Trajanus. År 99. 19 mm. 7,05 g.

sina legioner i samband med firandet av triumfer istället för de skrymmande silvermynten. Guldet kom från erövringar i Gallien och Egypten. Även under denna tid var det skriande brist på växelmynt, vilka i förhållande till sitt värde var kostsamma att tillverka.

När Octavianus blev kejsar Augustus (27 f.v.t.) och fick full kontroll över det expanderande imperiet blev en av hans första åtgärder att försöka få ordning på ekonomin och myntväsendet. Han genomförde ett antal reformer som resulterade i nya mynt av tre olika metaller, vilka skulle stå i ett fast värdeförhållande till varandra: ett reguljärt guldmynt (aureus, 8,1 g = 40 st/libra) värderad till 25 silverdenarer (c. 4 g = 72 st/libra) av samma standard som tidigare. Dessutom utkom nya efterlängta växelmynt: sestertier (4 as) och dupondier (2 as) av orichalcum, en vacker mässingslegering, samt as och quadrans (1/4 as) av koppar. Även växelmynten tycks vid denna tid åter ha blivit värdemynt, då de upplevs som tunga och otympliga i jämförelse med sina föregångare under den sena republiken. Kejsaren kontrollerade utgivningen av guld och silvermynten medan senaten ansvarade för bronsmynten. De nya mynten måste ha ingivit förtroende hos medborgarna, som även kunde glädjas åt en efterlängtd fredspano.

Den första myntförsämringen under kejsartiden stod kejsar Nero för. Reformen kom år 64 då guldmyntet aureus vikt nedsattes till 7,3 g (45 st/libra) och denaren föll till 3,25 g (96 st/libra). De fick dessutom en 5–10 procent sämre lödighet. Metallbristen började bli uppenbar som en följd av en slösaktig ekonomi. Kejsaren föregick med dåligt exempel genom sitt utsävande liv och uppförandet av skrytbyggnader såsom Domus Aurea. Han tvingades även till en nödvändig återuppbyggnad av Rom efter den förödande branden. Men även de rika medborgarna började leva i sus och dus – med en för ekonomin fördärlig import av lyxvaror som följd. Ädelmetallerna guld och silver strömmade ur riket, men germanerna vägrade att ta emot de nya denarerna. De ville ha betalt i gamla fullödiga exemplar från republiken.

Det anses att kejsar Domitianus (81-96) gjorde

ett försök att återställa silverhalten i denaren, men att försöket misslyckades. Under Trajanus (98-117) sjönk silverhalten till 85 procent och tilltron till den för den romerska ekonomin så viktiga basvalutan började rubbas. Under hans regering sjönk guldpriset drastiskt på grund av hans rika krigsbyte från fälttågen i Dakien. Detta fick till följd att en aureus under en tid värderades till långt under 25 denarer. Vi fick en ädelmetallinflation liknande den som drabbade Europa under slutet av 1400-talet och början av 1500-talet, då de rika fyndigheterna i bland annat Sydamerika strömmade till vår kontinent.

Denarens försämring fortsatte. Under Marcus Aurelius (161-180) var silverhalten nere i 75 procent. De dåliga tiderna började ge sig till känna. De romerska arméerna tillförde inte längre rikedomar i form av ädelmetaller och slavar i samma utsträckning som tidigare. Istället fick man betala löner till germanska krigare som skulle hjälpa till med försvaret av rikets gränser och pressades samtidigt av grannfolk att erlagga tribut, för att dessa inte skulle angripa.

När vi kommer till Septimius Severus (193-211) är denarens silverhalt endast 50 procent. Hans son Caracalla (198-217) gör då ett försök att bryta trenden med att reducera denarens silverhalt genom att införa en dubbeldenar (antoninianen). Kejsarens huvud förses på denna valör med en strålkrona istället för den traditionella lagerkransen. Den nya valören vägde dock bara 1,5 gånger denarens vikt och inte den dubbla, som man kunde förvänta sig. Även guldmyntens vikt nedsattes till 50 st/libra, då priset på ett pund guld höjdes från 4 000 till 5 000 sestertier. Guldmynten spelade åter en underordnad roll och utgavs i små upplagor. Orsakerna till dessa viktjusteringar har tolkats som om man önskade behålla värderelationen mellan guld- och silvermynten. Det finns uppgifter om att soldatlönen under Augustus var 225 denarer/år, under Septimius Severus 500 denarer/år och att Caracalla betalade ut 750 denarer/år för att hålla sig väl med militären. Detta visar tydligt att riket kommit in i en ond cirkel, där inflationen härjade allt snabbare och lönerna fick anpassas därefter.

Mynten från vänster: Antoninian. Caracalla. År 216. 23 mm. 5,43 g;
Antoninian. Victorinus. År 270-271. 19 mm. 2,82 g; Follis. Galerius Maximianus. År 295-299. 28 mm. 10,45 g.

De följande soldatkejsarna blandade i allt mera oädel metall i denarerna och nedsatte guldmyntens vikt för att finansiera krigen och rikets administration. Under Severus Alexander (222-235) vägde en aureus cirka 5,8 g, men under Philippus I (244-249) endast 4,5 g. Nu börjar såväl guldinnehåll som vikter växla från kejsare till kejsare. Guldmynten kunde inte längre räknas, utan de kom att värderas efter deras innehåll av rent guld. Ekonomin försämrades med avfolkning och fattigdom som följd.

Omkring år 240 har denaren trängts undan av antoninianen, men denaren fortsatte att leva som ett räknemynt. Man räknade nu priserna i denarius communis (d.c.). Krisen kulminerar under Valerianus I (253-260) och hans son Gallienus då antoninianens lödighet nedsattes till 20 procent och senare till 5 procent och lägre. Man fick upphöra med att ge ut växelmünt av brons, eftersom deras metallvärde var högre än antoninianernas. Nu blev den ekonomiska situationen akut. Enorma mängder värdelösa mynt utgavs för att betala hären. Tilltron till mynt försvann helt, och invånarna tvingades i stor omfattning att återgå till byteshandel.

Kejsar Aurelianus (270-275) gjorde ett nytt försök att få ordning på myntväsendet. Han lät smälta ner och ompräglade mynt i stor skala för att återupprätta deras anseende. De nya billonmynten (mynt med låg silverhalt, men som nypräglade försedda med en vacker silveryta) var fint graverade och präglade på välgjorda myntämnen som innehöll cirka 5 procent silver. De var märkta XXI eller KA. Man antar att deras valutavärde var 5 d.c. till skillnad från de äldre antoninianerna, vars köpkraft var 2 d.c. Han gjorde också ett nytt försök med bronsmynt – men misslyckades på grund av brist på metall.

Med Diocletianus (284-305) fick riket en budget och ett nytt myntsystem. Basen i det nya myntsystemet skulle vara ett stort och tungt billonmynt med silverglans, follis, om cirka 10 g, vars värde var 5 d.c. Även ett nytt silvermynt,

argenteus, (96 st/pund) såg dagens ljus liksom tyngre och större upplagor guldmynt (60 st/pund). Aldrig tidigare hade en så gigantisk myntreform genomförts! Trots detta kom den att förfelas och inflationen fortsatte. Invånarna sparade snabbt de nya guld- och silvermynten, och för billonmynten hade man sedan länge förlorat förtroendet, trots att follis värde år 299 uppvärderats till 12,5 d.c. och två år senare till 25 d.c. Som en sista desperat åtgärd införde kejsaren ett dekret om maximipriser på varor och tjänster – med hot om dödsstraff för den som inte rättade sig. Även detta blev ett slag i luften, eftersom kejsaren endast angräppte inflationens symtom och inte de underliggande orsakerna, då han inte vågade skriva ner utgifterna för försvaret eller subventionerna för bröd till Roms fattiga. Inte ens Diocletianus själv hade tilltro till sitt eget penningväsende, eftersom han krävde att skatterna skulle betalas i guld, silver eller i naturalier – och inte i hans egna mynt! Värdeförhållandet mellan silver och koppar var under Augustus 1:45, under Nero 1:56 och under Diocletianus 1:112. Tvåhundraålet kännetecknas av att silvermynten förvandlades till billonmynt och att bronsmynten blev allt lättare. Guldmynten spelade en alltmer underordnad roll. Antika dokument berättar att under perioden 200-290 steg priset på en kamel liksom på vin 40 gånger och på säd 20 gånger.

Under det kommande århundradet tog inflationen en ny vändning, sedan statens ekonomi börjat baseras alltmera på guld. Det var Konstantin den store (305-337) som lät införa ett nytt guldmynt, solidus (72 st/pund = 4,55 g), vilket kom att få stor betydelse långt in i bysantinsk tid. Det var bland annat bytet av religion som möjliggjorde detta. Genom en övergång till kristendomen kunde skatter, som under århundraden skänkts till alla "hednatempel", konfiskeras. Stora kvantiteter guld kunde omvandlas till solidi och statsbudgeten gav också ett bättre underlag för att indriva skatter. Kejsaren lät även införa nya silvermynt, siliquae, men utan större framgång, eftersom priserna på

guld och silver fluktuerade kraftigt. Billon- och bronsmynten förlorade i konkurrensen med de ädlare metallerna och de blev allt lättare. De av Diocletianus införda follismynten med en vikt på 10 g vägde år 311 bara 4,4 g. År 320 var vikten nere i 3,1 g för att år 344 endast väga 1,6 g. Den första stora inflationsvågen inträffade 330-340 och den andra 348-352. Det är svårt för oss att avgöra myntens dåtida valutavärde. Vi vet att under Diocletianus gick det 50 000 denarer communis på ett pund guld. Under Konstantin var priset uppe i 72 000 och det fortsatte att stiga. Inflationen talar sitt tydliga språk.

Man kan fundera över, varför man fortsatte att tillverka alla dessa småmynt, vilka ibland räknades upp i förseglade påsar för att lättare kunna hanteras. En förklaring kan vara, att växlare återförde guldmynten till staten genom att köpa upp dem mot betalning i växelpengar. De senare var nödvändiga för folkets dagliga utgifter. För betalning av hären krävdes guld. Det finns exempel på, att när produktionen av dessa småmynt inte räckte till, uppvärderades de helt enkelt eller man införde nya kreditmynt av högre valörer. Detta fortsatte under hela 400-talet tills man till slut upphörde att tillverka dem.

För oss, nästan tvåtusen år senare, är det svårt att under rikets sista tid i detalj följa de enskilda valörernas värde i förhållande till varandra. Vi känner alla de olika myntsorterna och vi finner namn i litteraturen, men vi vet inte alltid vilka mynt som avsågs med dessa namn. Vi känner inte heller alla de olika myntslagets värdeförhållande till varandra. Det är dock lätt att konstatera, att till slut var det bara guldmynten som hade ett egenvärde, och dessa var inte folkets pengar. Värdet av deras mynt hade den alltmera galopperande inflationen ätit upp ...

Under arbetet med boken Romarna och deras mynt reagerade jag på några uppgifter i källorna. För det första så framförs tvärsäkra påståenden om att vissa mynt var kreditmynt, det vill säga att värdet av deras metallinnehåll inte motsvarade myntens påsatta valör. (Då bortser jag från att stämplad metall alltid har ett övervärde, eftersom man måste ta hänsyn till tillverkningskostnaden och en viss slagskatt.) Detta oftast utan att man har den ringaste uppfattning om de fluktuerande metallpriserna vid tiden för myntens prägling. Vi saknar helt enkelt den baskunskapen. När till exempel de första tunga gjutna as-mynten sjönk i vikt, så anser man, att de helt plötsligt blivit kreditmynt. Troligare är, enligt min uppfattning, att priset på brons stigit kraftigt på grund av den

Solidus. Constantius II. År 353. 21 mm. 4, 26 g.

stora efterfrågan på metallen i samband med de pågående krigen. Under dessa förhållanden kunde man naturligtvis inte behålla originalvikten utan tvingades sänka denna till en nivå som motsvarade det aktuella metallpriset – annars skulle de nya mynten snabbt bli nedsmälta.

Ett annat återkommande påstående är att "många kejsare sänkte denarens silverinnehåll för att på detta sätt kunna få ut flera denarer av samma mängd ädelmetall". Jag har svårt att tro, att någon kejsare vågade sig på ett sådant bedrägeri mot militären. Om det var någon, som kejsaren måste hålla sig väl med, så var det hären – annars var hans tid snart ute ... Även här söker jag samma förklaring som i föregående stycke. Genomgående finner man att myntförsämringarna i de flesta fall hänger ihop med orostider, under vilka stora förband måste ställas på krigsfot vid rikets gränser. Detta kostade staten ofantliga summor och efterfrågan på silver för löneutbetalningar och brons för vapen och rustningar steg kraftigt, vilket naturligtvis höjde metallpriserna. Nero tvingades troligen därför, vid reformen år 64, att för första gången sedan denaren introducerats, sänka dess silverhalt. Då hade myntet varit praktiskt taget oförändrat i hela 275 år – en imponerande lång tid. Människorna hade under generationer vant sig vid att denaren skulle ha en viss storlek och vikt. Kanske var det därför han lät legera den nya denaren med oädel metall för att den inte skulle kännas främmande? Detta förfaringsätt kom ju sedan att upprepas av flera efterföljande kejsare.

Haltangivelserna i källorna är ofta hämtade från Walkers arbete: "The Metrology of the Roman Silver Coinage" (1976-78). Uppgifterna i detta verk har senare blivit starkt ifrågasatta bland andra av Butcher och Ponting (2009), som hävdar, att mätresultaten visar förhållandena på de cirka 4 000 undersökta myntens ytor och inte i deras kärnor. Ytorna har givetvis påverkats av omgivningen såväl under som efter präglingen. Vi får därför inte dra alltför långtgående slutsatser av haltanalyserna. Här krävs förnyade undersökningar.

En annan svaghet som bör framhållas är att man försökte bibehålla värderationerna

mellan de olika myntmetallerna guld, silver och brons. Precis som i våra dagar förändras priserna på dessa råvaror från tid till annan. Detta förhållande förklarar kanske en del av de vikt- och halvförändringar, som vi ställer oss frågande inför. (I detta sammanhang kan det vara viktigt att uppmärksamma, att guld och silver hade mycket högre värde under antiken än i våra dagar. Som exempel kan nämnas, att en legionär tjänade ungefär en aureus i månaden vid vår tideräknings början. Vilken soldat skulle nöja sig med 8 gram guld som månadslön idag? Vidare var skillnaden mellan de olika metallernas värde helt annorlunda. Under antiken var värdeförhållandet mellan guld och silver 1:12,5 under långa perioder, medan det i dag ligger mångdubbelt högre. Det betyder, att även en ringa mängd silver i ett antikt mynt höjde dess metallvärde avsevärt.)

Det är idag omöjligt att i detalj mäta den romerska inflationen, eftersom vi saknar basfakta. En inflation brukar mätas mot ett index, som brukar vara en sammanvägning av diverse priser på varor och tjänster. Dessa uppgifter från antiken är få och utspridda över tiden. Vi kan inte heller förvänta oss samma priser inom imperiets olika delar ens vid samma tidpunkt. Med hjälp av mynten kan vi dock försöka göra en mycket grov uppskattning av inflationens utveckling under de 800 åren. Vi finner då att de första tre århundradena före vår tideräknings början och fram till 60-talet e.v.t. bjuder medborgarna på en god ekonomisk utveckling med ett någorlunda stabilt penningvärde – fränsett under de båda puniska krigen. Inflationen var ständigt närvarande – men på en acceptabel nivå. Från kejsar Neros tid följde en 180 år lång period av stigande priser, vilka av en forskare har uppskattats till cirka 10 procent per år. Därefter följer en period med hyperinflation mellan åren 250-300. Denna bryts delvis i samband med Diocletianus myntreform, som blir en tillfällig uppbromsning av den okontrollerade inflationen. Denna fortsätter dock, vilket får till följd att människorna tvingas alltmer att återgå till byteshandel under rikets sista två århundraden. Vi får dock inte överdriva myntens betydelse i den romerska ekonomin. Då, liksom i vår tid, spelade mynt (och i dag även sedlar) en underordnad roll i det ekonomiska livet.

Man kan alltså konstatera att den romerska ekonomin fungerade tämligen väl så länge som legionerna hade framgångar i krigen och man hade ett ständigt inflöde av rov i form av ädelmetall och slavar. När krigslyckan vände och ädelmetalltillgångarna sinade på grund av förlust

av landområden och gruvor, samtidigt som man tvingades att med guld avlöna främlingar för försvar av rikets gränser och betala tribut till grannfolkens hövdingar för att de inte skulle anfalla, så försvann förutsättningarna för att upprätthålla ett ordnat och allmänt accepterat myntsytssystem.

Litteratur

- Richard Gaettens: *Geschichte der Inflationen von Altertum bis zur Gegenwart*, München 1982.
- Kenneth W. Harl: *Coinage in the Roman Economy 300 B.C. to A.D. 700*, USA 1996.
- Anne Kromann – Jörgen Steen Jensen: *Inflation*. Nationalmuseet i Köpenhamn. 1976.
- Rolf Sandström: *Romarna och deras mynt*. Lindome 2013.
- David Richard Walker: *The Metrology of the Roman Silver Coinage*. UK 1976–1978.

English summary

The written sources of the monetary development in the Roman World are scarce, but it seems that the last three hundred years of the republic, when coins were used, and the first period of the empire, offered its citizens a good development of the economy. The monetary system was fairly stable, with exceptions for the two Punic Wars. There was inflation, but it was kept at reasonable levels. This favourable economic development continued during the Empire, until around 60 CE. Starting during the reign of emperor Nero, ca 60 CE, there was a period of 180 years with rising prices. A hyperinflation raged during the years 250-300 CE. The emperor Diocletian made attempts to break this problematic situation, but he did not find any lasting solutions. During the last two hundred years of the Western Roman Empire, coins became more and more distrusted and the economy reverted to barter.

As long as the legions were victorious, there was a flow of resources in to the Empire and the economy worked well. When military expansion was no longer possible and the borders were pushed back, the economy suffered. Foreign mercenaries were paid to protect the borders and large tributes were necessary to prevent enemy tribes from attacking. This situation made it impossible to maintain a trusted and reliable monetary system.